

2. Белей Л. О. Функціональні-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ–ХХ ст. – Ужгород, 1995. – 120 с.
3. Керницький І. Святоіванські вогні. – Л.: Каменяр, 1991.
4. Мацько Л. та ін. Стилістика української мови. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
5. Німчук В. Українська ономастична термінологія (проект) / В. В. Німчук // Повідомлення Української ономастичної комісії. – К. : Наукова думка, 1966. – Випуск 1. – С. 24-43.
6. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 474 с.

Шапошник Ю.М.

студентка,

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

КУЛЬТ ПРОТИСТОЯННЯ СИСТЕМІ В РОМАНІ І. БАГРЯНОГО «САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ»

Суспільно-політична й культурна ситуація, що склалася на території України в 30-х роках ХХ століття стала фатальною для багатьох українських письменників, серед яких був й І. Багрянний. Своєю творчістю він боронив співвітчизників, висвітлюючи події в такий спосіб, що суперечив намірам влади. Яскравим підтвердженням тому став роман «Сад Гетсиманський».

До вивчення творчого доробку І. Багряного неодноразово зверталися літературознавці: Ю. Ковалів [2], О. Ковальчук [3] та інші, які досліджували тему стосунків особистості й влади в умовах репресивної політики, наголошували на певній спільності доль І. Багряного та Андрія Чумака (головного героя означеного роману).

І. Багрянний був людиною високої духовної сили. Він мужньо витримав вісім років страшного ув'язнення, й, перебуваючи далеко від рідного дому, зумів довести, що людина здатна протистояти системі, піднявшись до духовних вершин.

Уся творчість І. Багряного пройнята вірою в людину, в її духовну незнищенність. Ця ідея втілена в його прозі оригінально й правдиво. «Сад Гетсиманський» – роман, у якому автор викрив систему терору, показав жорстокість та підступність каральних

органів радянської влади. І. Багрянний використав багатий матеріал власних пережитих вражень, що нашоухує на думку про автобіографічність твору. Однак серед літературознавців досі немає єдиного погляду на це питання. Одні вбачають у творі характер та життєву долю І. Багряного (О. Шугай, Т. Кушнір), інші ж вважають, що роман має лише документальну основу й не можна вважати його автобіографічним (Н. Пашковська, М. Сподарець).

Назва роману І. Багряного виконує особливу роль. Як і в Євангельському сюжеті, описується зрада, що тягне за собою важкі наслідки, а головний герой твору потерпає від тяжкого гріха, скоєного одним із земляків. Муки, страждання, від яких потерпає Син Божий в Гетсиманському саду, відчув на собі й Андрій Чумак у в'язниці – окремій «країні», у якій діють антилюдські закони: «Тут тебе, зрештою, не питають про правду. І нікому вона тут не потрібна. Правдою буде те, що я тобі тут начеплю» [1, с. 154].

Усі найкращі риси українського народу втілив І. Багрянний в образі Андрія Чумака, який повинен пройти тортури заради відданості родині й народу. Його сім'я досить велика: троє братів і сестра Галя. Андрій обрав складний і тернистий життєвий шлях спротиву системі, за що його було засуджено й відправлено у в'язницю. Але це не зламало його ні фізично, ні морально. Коли юнак повернувся додому, то «мав вигляд гордої, сильної й високопоставленої особи... він стояв і посміхався, стріпнувши буйним руським чубом...» [1, с. 12].

Автор очима головного персонажа бачить страх людей, що ніби поглинає їх, змушує підкорятися законам: «Наполохані й ніби гнані в шию люди (пригнічені думкою про можливість спізнитися й потрапити замість заводу на Колиму!..)» [1, с. 49]. Але це не стосується Чумака, якого й на допиті не полишає зухвалість і почуття гумору. Він упевнений у своїй безвинності, тож і не підписує фальшиві документи. Навіть в умовах примусової соціальної ізоляції головний персонаж залишається людиною: «... щось стояло на перешкоді, щось, чого він ніколи не перемиг би в собі. Гордість. Шалена гордість, що уперто оберігала його честь, вартувала над утомою й відчаєм, не даючи пуститися берега. Та ще іскра свідомості...» [1, с. 173].

Умови в радянських в'язницях були непридатні до життя, бо камери – переповнені, харчування не відповідало жодним нормам. Постійні допити теж не додавали сил, адже слідчі були всевладні й

могли використовувати фізичну силу. Здається, в таких умовах можна зламати, підкорити будь-яку людину. Андрій Чумак теж міг не вистояти, але цього не сталося. Він твердо знав, що «він не дірка від бублика!» [1, с. 158], а людина і громадянин.

Н. Пашковська виокремила в романі суголосої темі нашого дослідження проблему історичної тягlosti нації [4, с. 160]. Суть її полягає у тому, що головний персонаж – це людина козацького роду, яка пам'ятає відвагу, волю своїх предків та готова боротися за власні переконання, ідеї. Чумак продовжує традиції, що зберігалися і передавалися з покоління в покоління, дотримується неписаних законів, що існували в давніші часи. Первинним є ставлення до рідної землі, родини, батьків, задля яких живе головний герой. Андрій має в душі міцну опору, без якої зазнало б краху його світовідчуття. Письменник створив той духовний центр, завдяки якому його персонажу вдається не порушити моральних принципів та дотримуватися власних переконань.

О. Ковальчук утврджує думку про «українськість» Чумака. Головний герой постає своєрідним центром, що об'єднує усіх співкамерників. Дослідник зазначає: «Українськість – фундамент, на якому виростає людська гідність. Це та точка, від якої натхненна душа Андрія починає сходження на Голгофу заради порятунку людей» [3, с. 40]. Юнак витримує всі випробування заради досягнення однієї мети – зберегти підвалини життя, ту основу, на якій тримається людська гідність, здатність чинити опір ворожій системі.

І. Багрянний вдало використовує в романі прийом ретроспекції. Спогади про дитинство, життя родини допомагали Андрію Чумаку в умовах ізоляваності. З їх допомогою він тримав зв'язок із близькими, не втрачав віри у власні сили. Сидячи в камері, Андрій пригадував вечір на Івана Купала: «А збоку, на довгій лавочці під парканом, сидять вони – чотири маленькі брати... Фантазують... То ж не хмари, то казкові баскі коні, і вичитані з книжок горбаті верблюди, ... і кораблі... Вони на тих баских конях, на тих кораблях мандрують геть по всіх небачених і ніколи не знаних, дивних світах» [1, с. 25]. Такі приємні згадки рятують психологічно, допомагають витримувати нелюдське ставлення, фізичні тортури.

Андрій Чумак пройшов пекельні кола катувань, зазнав сильного психологічного тиску, але вистояв. У романі вражають не стільки деталізовані описи катувань, скільки сила характеру героя, який у

безнадійному стані зумів зберегти свої переконання: «В цій ситуації може бути два виходи: вмерти раз або вмерти двічі. Вмерти раз – це бути роздавленим фізично, але лишитись і не вмерти морально, зберегти свою честь, свою душу й горде право називатись людиною... Вмерти двічі – це вмерти безповоротно морально, ставши підлим трусом і нікчемою, і до того ж вмерти фізично, але як! Можливість вижити в таборах – це байка. До того ж вижити морально мертвому!..» [1, с. 222].

Отже, І. Багряний на прикладі власної долі і долі головного героя роману «Сад Гетсиманський» довів, що за будь-яких обставин треба залишатися людиною. В образі представника славетного роду Чумаків втілений весь народ, який потерпав від радянської тоталітарної системи. Автор доводить, що можна вижити, не піддаючись психологічному та фізичному тиску. Головне – мати велику силу волі, пам'ятати рідну землю, родину, не нехтувати моральними законами. Саме ці ідеали допомогли письменнику І. Багряному і його персонажу Андрію Чумаку протистояти радянській системі.

Список використаних джерел:

1. Багряний І. Сад Гетсиманський / І. Багряний. – К. : Час, 1991. – 512 с.
2. Ковалів Ю. Лабіринтами сталінського пекла / Ю. Ковалів // Київ. – 2007. – № 10. – С. 168-173.
3. Ковальчук О. Новітній українець у саду страждань : образ головного героя роману І. Багряного «Сад Гетсиманський» / О. Ковальчук // Дивослово. – 1997. – № 7. – С. 38-40.
4. Пашковська Н. Духовний абсолют українця у романах Івана Багряного / Н. Пашковська // Історико-літературний журнал. – 2007. – № 14. – С. 157-163.